

času za medbančne transakcije, ampak raje ureditev sprotih poravnav posameznih plačil/zneskov v medbančnem poslovanju). Saj tudi prevajalci navsezadnje skrbno poslušamo in beremo, kaj reče in napiše stroka in kako kaj poimenuje, tako da je izrazje, ki ga uporabljamo v prevodih ali ga novinarji uporabljajo pri poročanju, pogosto le odsev dejanske rabe, pa če je ta s stališča znanstvene razlage še tako napačna.

Osebo sem prepričana, da je tesno sodelovanje med jezikoslovci, poznavalci slovenskega in tujih jezikov ter načel in pravil besedotvorja in med strokovnjaki s posameznih strokovnih področij edina prava pot, ki nas bo, če bomo vztrajno hodili po njej, postopo-

ma – od izraza do izraza – pripeljala do ustreznega slovenskega izrazja. Zato so pomembne terminološke komisije, ki že delujejo ali se ustanavljajo zdaj tudi pri vladi in po ministrstvih (ob pridruževanju Evropi in usklajevanju zakonodaje je za to gotovo ugoden, če ne že skrajni čas), ter redakcijske skupine za pregled besedil pred objavo v Uradnem listu (in morda še kje). Zavedati se moramo, da delo terminoloških komisij ni opravljeno z opredelitvijo posameznega izraza – konča se šele, ko tak usklajen najprimernejši izraz najde svoje mesto v večini besedil, v katera sodi, zlasti v zakonih, uredbah itd., od koder se tako izrazje prenaša naprej in neopazno preide v splošno rabo.

Di Jin

Kakšen je popoln prevod?

Povzetek

V starih časih se je zdelo, da popoln prevod ni možen – ali je lep ali zvest. Popolnemu prevodu pa se lahko približamo, če nam ni več cilj enakost besed, temveč enak učinek; tako kot je izvirnik napisan za bralca izvirnega jezika, mora biti prevod napisan za bralca prevodnega jezika, pri tem pa je treba čim bolj prenesti duha in vsebino sporočila.

Summary

Perfection in translation was simply out of the question in the old days. The old saying on the dichotomy between the faithful and the beautiful, facetious as it may sound, actually hit the nail on the head. With the concept of loyalty hitched to a word-for-word equivalence, there was a tyranny of words. No translation could possibly be both stylistically desirable and "faithful".

The principle of equivalent effect has broken that tyranny and made it possible to pursue perfection in translation. The ultimate criterion of loyalty proper, as it is understood now, does not rely on the equivalence of words, but on the equivalence of effect. The target language text has to be stylistically as desirable to the target language reader as the source language text to its reader, while carrying the spirit and contents as closely as possible. That which was impossible when the words were immutable has become a meaningful objective, though still very hard to achieve.

The establishment of a hard-to-achieve objective may sound exacting and "prescriptive", but in fact the essence of the new approach is an emancipation of the shackled talents of the translator. One is now free to utilize all the rich potential of one's own language (the target language, usually). It is indeed a challenge to one's talent and command of linguistic resources. In order to come to a relatively satisfactory result, a fine personal taste is essential. But in all cases it takes an intensive exertion of one's capabilities, with a rigorous demand on oneself, before one can produce a work which appears effortless enough to be appreciated by one's readers, usually with an element of lenient "openmindedness".

Še nikoli doslej se ni zgodilo, da bi se z določenim prevodom prav vsi strinjali in menili, da je popoln, in malo verjetno je, da se bo to kdaj zgodilo. Mar to pomeni, da je vprašanje, ki sem si ga zastavil v naslovu, nesmiselno? Zakaj neki naj bi se potemtakem sploh trudili narediti nekaj, česar ni in kar ne more obstajati?

Če teorijo o »enakem učinku« oklestimo vsega balasta, pomeni poskus, da bi definirali ideal popolnega prevoda, prevoda ki ne obstaja, ter hkrati raziskali, kako bi se mu v praksi približali, to pa z drugimi besedami pomeni, da bi naredili tak prevod, ki bi se kar najbolj približal idealu. V svojem članku, ki ga je objavil v eni zadnjih številk publikacije Babel, je gospod Nam Fung Chang analiziral moja načela ter načela uglednih jezikoslovcev Eugena A. Nida in Petra Newmarka. Svojo dokaj objektivno študijo končuje s kritično pripombo, s katero pove vse: »Nidovo načelo dinamične enakosti preveč predpisuje in določa ... vendar pa je v primerjavi z Newmarkom in Jinom prav liberalen.« Poziva k »širšemu in odprtemu pristopu«, ki bi prevajalcu dajal »več svobode«. [1] Očitno je prepričan, da moje prizadevanje za ideal še bolj kot Nidovo ovira prevajalčevo svobodo umetniškega izražanja.

Omenjene pripombe so odkrile, kako verjetno čutijo mnogi prevajalci, ki jim teorija prevajanja ni preveč po volji. Še posebej zanimiva pa sta oba strokovna izraza, ki ju gospod Chang uporablja v filozofiji slovnice, s katerima skuša razložiti položaj. Naš način imenuje

»predpisujoč«, sam pa se zavzema za »opisnega«.

Opisni način ima pomembno vlogo v razvoju teorije slovnice. Namesto da bi se slovniciarji zanašali na določena predpisana pravila, iščejo norme v dejanski uporabi jezika. Tako je angleški stavek »It's me« po pravilih, ki jih zagovarja predpisujoči način, nepravilen, kajti zaimek, ki je v povedkovem določilu, bi moral biti v imenovalniku. Na drugi strani pa slovniciarji, ki zagovarjajo opisni način, trdijo, da je tovrstna uporaba pravilna, ker tako govorijo velika večina govorcev, ki jim je angleščina materni jezik. Opisni pristop vsem, ki govorijo angleško, daje svobodo, ki naj bi jo pravzaprav uživali, ter pravico, da uporabljajo jezikovne oblike, ki so zanje naravne in so za veliko večino ljudi učinkovito sredstvo za komuniciranje.

In kaj bi opisni način pomenil za teorijo prevajanja? Verjetno je prav nasproten temu, kar naj bi bilo predpisujoče v načelih enakega učinka, ki ga zagovarjamo mi. Ali bi to pomenilo, da bi morali raziskati resnične izdelke prevajalcev in uporabo le-teh določiti za normo? Ali pa bi to pomenilo, da je vse, kar prevajalec naredi, dobro preprosto zato, ker obstaja in to lahko opišemo, kot je?

V teoriji prevajanja ni sklopa predpisujočih pravil kot nekdaj v starih slovnica. Kritiki prevajanja pogosto ocenjujejo, koliko se prevod drži izvirnika, teoretiki pa se navadno ukvarjajo predvsem z merili za dober prevod. Ker prevajanje pomeni prehajanje iz enega jezika v drugega, nujno delamo primerjave vse-

lej, kadar o prevajanju razpravljamo. E. Nida je naredil veliko s tem, da se ni več osredotočal na primerjavo dveh besedil, izvirnika in prevoda, ampak je primerjal dva komunikacijska procesa, ki pri tem potekata. Ker je v vsaki komunikaciji sredstvo besedila (pisnega ali ustnega) tisto, ki prenaša sporočilo, nova metoda primerjave ne zanemara pomembnosti besedila, osredotočanje na oba komunikacijska procesa pa kaže, da moramo upoštevati različne jezikovne in kulturne zaplete, ki lahko vplivajo na prejemnikovo zaznavanje sporočila besedila. Sam sem v osnovi priredil Nidova načela tako, da sem prilagodil tista, za katera sem odkril, da so izhajala iz verskih in še posebej misijonskih zahtev ter odstranil ostanke stare težnje po »prostem prevajanju«. Po mojem mnenju je oboje oviralo iskanje idealnega prevoda.

Verjetno je prav zato gospod Chang dobil vtis, da so moja načela celo bolj »določevalna« kot Nidova. Sam pa trdim, da pripomorejo k boljšemu razumevanju ideala popolnega prevoda. Še vedno verjamem, da popolnega prevoda ni in ga verjetno tudi nikoli ne bo. Vendar pa nekdaj popolnost sploh ni prišla v poštev, ker je obstajalo večno razhajanje med doslednim in natančnim na eni strani ter lepim na drugi. Prevajalčevo doslednost je oklepala tiranija besed. Če je prevajalec v teh razmerah hotel ustvariti prijeten prevod, se je moral odreči doslednosti. Z novim konceptom medjezikovne komunikacije vidimo, da je bila nekdaj zahteva po doslednosti v resnici neutemeljena, kajti t.i. enake leksikalne enote ali skladijske oblike, ki so bile osnova te trditve, sploh nimajo podobnih učinkov na sprejemnike v različnih jezikih. Če besedilo pušča vtis lepote pri bralcih, ki ga berejo v izvirniku, ga morajo enako občutiti tudi bralci prevoda, če hočemo, da bo prevod dosleden in verodostojen. Z drugimi besedami to pomeni, da je sedaj popolnost pri prevajanju teoretično možna, kajti prava doslednost lahko

obstaja in v bistvu *mora* obstajati skupaj s pravo lepoto (pri tem z besedo »lepota« mislimo na umetniške odlike besedila).

Zato teorija o enakem učinku pravzaprav razbija tiranijo. Primerjal sem svobodo, ki jo prevajalec s tem pridobi, z Velikim modrecem, legendarno opico – polbogom iz klasičnega kitajskega romana *Xi Yu Ji*. [2] Najbolj znana nadčloveška moč tega bajeslovnega junaka je sposobnost, da se prelevi v katerokoli obliko, ki si jo zaželi, prevajalec pa, osvobojen tiranije besed, lahko uživa podobno svobodo pri ustvarjanju leksikalnih in skladenskih ali celo večjih sprememb. [3]

Če je pri tej teoriji kaj določevalnega, potem mora to biti jasno definiran namen te svobode. Ta svoboda, ki jo sedaj uživa resen prevajalec, se v temeljih razlikuje od tiste, ki jo ima svoboden prevajalec. Medtem ko je bila zadnja pravzaprav *svoboda pred prevodom*, ker je bil svoboden prevajalec bolj osredotočen na prizadevanje, da bi ustvaril »lepoto« po svoji lastni meri, kot pa na dosledno prevajanje sporočila, oziroma reproduciranja prvotne »lepote« izvirnika, pa se nova svoboda resnega prevajalca razvija le, če z njo načne bogate vire jezika, v katerega prevaja, da bi v njem ustvaril takšno besedilo, ki bo vredno izvirnika.

Ta odločenost je seveda bolj opisna kot določevalna, kajti le kateri resni prevajalec ne želi ustvariti takega prevoda? Ali ni tako, da vsak resen prevajalec pozdravlja svojo osvoboditev tiranije besed? Prav to je bilo bistveni vzrok, da sem sam tako navdušeno sprejel Nidovo teorijo v poznih 70. letih, potem ko sem se že več kot trideset let aktivno ukvarjal s teorijo in prakso prevajanja. Takoj mi je segla v srce, kajti pomenila je pravo luč razsvetljenja za moje mračne dileme v zvezi s staro teorijo prevajanja.

Še pomembneje pa je, da je teoretična osnova tega novega načina pravzaprav opisna, kajti celotna ideja temelji na empiričnem opa-

zovanju načina, na katerem poteka medjezi-
kovna komunikacija. Uspešno uresničevanje
te teorije v praksi pa je odvisno tudi od objek-
tivne primerjave učinkov, ki jih ustvarita obe
besedili v tako različnih jezikovnih okoljih.

Čeprav je sedaj teoretično možno, pa je za-
radi izredno zapletene narave medjezikovne
komunikacije popoln prevod daljšega besedi-
la le malo verjeten. Vsak narod ima svoj po-
sebnosti sistem komunikacije. V njem so le zanj
značilne jezikovne posebnosti. V besedilu je-
zika, v katerega naj bi besedilo prevedli, so
vedno elementi s pomenskimi odtenki, ki jih
ni v izvirniku, in narobe. Pa vendar bo preva-
jalec, ki je predan svoji umetnosti, vedno lah-
ko našel različne poti v prevodu, s katerimi bo
dosegel učinke, ki bodo bolj ali manj podobni
tistim, ki jih ima izvirnik. Dobro rešitev bo
našel takrat, ko bo uporabil vso svojo ustvar-
jalnost in hkrati izkoristil vse vire, ki so mu na
voljo, da bo ustvaril različico, za katero bo
menil, da je najbližja izvirniku. Ves proces pa
zahteva od prevajalca, da intenzivno uporabi
vso svojo umetniško nadarjenost.

Je v tem procesu dovoljen prevajalčev
osebni okus? Ta je ne le dovoljen, ampak tudi
pomemben. Književni prevajalec je umetnik
in kam bi prišel umetnik, če ne bi imel izo-
strenega osebnega okusa? Samo v obdobju
nasprotja med natančnim in doslednim na eni
strani ter lepim na drugi prevajalčev osebni
okus ni bil nikoli polno upoštevan in spošto-
van. Če je hotel biti prevajalec »dosleden«
v tem smislu, se je moral ukloniti temu, za kar
je njegov zdrav umetniški razum vedel, da je
zanič. Sedaj, ko bolje razumemo celoten po-
ložaj, se lahko zanašamo na svoj dobri okus,
ko izkoriščamo vsa možna jezikovna sreds-

tva, ki so na voljo v jeziku prevoda. Zdrav
osebni okus je pravzaprav najpomembnejši
samostojen dejavnik tega, kako uspešno se
prevajalec približa idealu popolnega prevoda.

Šele ko bo prevajalec s svojim osebnim
okusom ocenil svoj trud, bo dosegel ta cilj. To
seveda ne pomeni, da je lahko sam do sebe
popustljiv. Ko je njegovo delo objavljeno in
ga bralci sprejmejo – to pa je pravzaprav naj-
višje priznanje za vsakega prevajalca – bo
prevajalec razumel, da bo v bralčevem spo-
štovanju do njegove umetnosti nujno navzoč
tudi kanec uvidevnega »razumevanja«, kajti
prevajalec ve bolj kot kdorkoli, da so v bese-
dilu tudi določeni odtenki jezikovnih poseb-
nosti, ki jih preprosto ni mogel rešiti in da to
čutijo in vedo tudi bralci sami. Zato bo hvale-
žen, ker bralci ne bodo preveč natančni. A če
hoče doseči tak končni rezultat in učinek, bo
moral biti sam do sebe najbolj zahteven. Prav
to pa v resnici počne vsak resen umetnik pri
svojem delu, ne glede na to, ali se na koncu
zdi, da se pri svojem delu ni potrudil. Kakr-
šnakoli njegova brezbriznost bi samo zmanj-
šala ali uničila vse možnosti, da to doseže.

Opombe

1. Nam Fung Chang: *Toward a Better General Theory of Equivalent Effect*, Babel, Vol. 42 No. 1 p.15
2. *The Journey to the West*, complete translation by Anthony Yu, The University of Chicago Press 1997
3. Jin Di: *The Great Sage in Literary Translation*, Babel, Vol. 35 No. 3 p. 158

Prevod: Maja Južnič – Sotlar